

Replik?! En nyansering om vad fritidsgårdar sysslar med och vilka de är till för!

Jag avser artikeln i tidningen Kvartal som på måndagen 20 april 2020 publicerade en text av kriminologerna Jerzy Sarnecki och Helena du Rées. Min tolkning av artikeln är att fritidsgårdars syfte är att förebygga brottslighet och att minska droganvändning bland unga. Förvisso kan forskarna ha rätt om att den *allmänna uppfattningen* är att fritidsgårdar skulle minska ungdomskriminalitet. Det är en bild som fritidssektorn arbetat och arbetar med att tvätta bort i decennier. Fritidsgårdar har ideologiskt rört sig från att fokusera på ett förebyggande arbete till att anlägga ett främjandeperspektiv. Arbetet med att göra det allmänt känt fortsätter.

Idag är formulerade målsättningar för fritidsgårdar att tillhandahålla jämlika, inkluderande och jämställda miljöer. För att uppnå det fodras fler metoder och aktiviteter. En viktigare fråga i debatten om ungdomar och fritidsgårdar, enligt mig, är huruvida dessa mål iscensätts i vardagens praktiker samt hur arbetet följs upp och utvärderas.

Sarnecki och du Rées linje i inlägget är att *”ska man förebygga brottslighet bör man snarare stödja barn att engagera sig i skolan, idrott och föreningsliv”*. Slutsatsen i deras bidrag är att investeringar i skolan och föreningsdrivna fritidsaktiviteter skulle minska social problematik bland unga. Vidare skriver de att social kontroll i form av strukturerad fritidsgårdsverksamhet skulle kunna bidra till minskad brottslighet. Till viss del delar jag deras bedömning- med strukturerade aktiviteter på fritidsgårdar nås sannolikt en bredare målgrupp. Något som varit eftersträvansvärt under lång tid. Men att satsa enbart på strukturerade aktiviteter, skulle leda till minskad brottslighet bland unga, ser jag inte som sannolikt. Det är mer komplext än så. Och inte det uppdrag fritidsgårdar har. Nuförtiden är varken mål eller syfte med fritidsgårdsverksamhet att fungera som preventiva insatser. Fritidsgårdar arbetar främjande för att erbjuda trygga, roliga och aktiva mötesplatser. Det i sin tur kanske kan innebära social kontroll i förlängningen, det är inget jag har undersökt närmare.

En del av komplexiteten ligger i att unga tillhör olika fritidskulturer. Redan på 1940-talet (SOU, 1947:12) framlades starka samband mellan skolframgång och fritidsmönster. De ungdomar som hade lättare att inordna sig i skolans rutiner och struktur skulle ägna sig även åt skolliknande fritidsaktiviteter. Andra unga fodrade en mer öppen linje för fritidens organisering via exempelvis fritidsgårdar. Platser där informella lärprocesser kunde ta form (Blomdahl & Claeson, 1989, Bjurström, 2011, Olson, 1992). En bild som bör föras till komplexiteten är att unga som deltar i mer organiserade fritidsaktiviteter som idrottsförening och kulturskola, kommer från familjer med större ekonomiska resurser i högre utsträckning (Blomdahl m.fl.,

2019). En framgångsrik och jämlik fritidssektor erbjuder således ett brett fritidsutbud och verksamhetsformer för att stimulera fler ungdomar med olika fritidskulturer.

Gällande strukturen för frekventa besökare på fritidsgårdar gör Sarnecki och du Rées en faktamässigt korrekt beskrivning. Det är i första hand killar från lägre socioekonomiska grupper. Många har utländsk bakgrund. Fritidsgårdens besökare har skolkat i högre utsträckning än andra unga, de nyttjar också alkohol, tobak och narkotika mer. I områden där familjer har mer försörjningsstöd och färre elever har godkänt i kärnämnen i årkurs 9 besöker större andel fritidsgård (Elofsson, Blomdahl, Lengheden, Åkesson, 2014, Koutakis, 2008). Det råder alltså en ojämlikhet gällande hur unga deltar i olika fritidsaktiviteter. Det ser jag som ett skäl till att upphöja fritidsgårdars status. Här finns större möjligheter att stimulera dessa unga till självständighet, eget skapande, informella lärprocesser och att vara sparringpartner i diskussioner om makt, våld, relationer och sexualitet. Uppdraget för fritidsgårdar innebär också att leda nya respektive redan bekanta fritidsaktiviteter samt att möjliggöra drogfria arrangemang på helger. Den inriktningen på fritidsgårdsverksamhet torde berika fler unga. Fritidsgårdar där social kontroll i kombination med en preventiv blick på verksamheten riskerar att ungas inneboende resurser frångås och inte tas på allvar. Om fritidsgårdar enbart präglas av ”häng” och ”kravlöshet” äventyrar det också att legitimera den *solidariska underordningens logik*. Begreppet innefattar en idé om att fritidsledare i relation till andra yrken som arbetar med barn och unga ser sig som underhuggare i en maktordning. Liksom majoriteten av unga på fritidsgårdar kan de identifiera sig med en marginaliserad position (Trondman, 2000). Den strukturella underordningen riskerar i praktiken att innebära att kraven minimeras.

För att knyta an till ungdomsbrottslighet och droger som artikelförfattarna nämner är det värt att poängtera att 1974 blev fritidsgårdar officiellt en drogfri miljö (Blomdahl & Kågeson, 1974). Idag är det nolltolerans även om det har förekommit, utan att det för den sakens skull accepteras. Precis som Sarnecki och du Rées skriver har fritidsgårdar uppenbarligen fungerat som en plats för att planera brott när en homogen grupp unga män med kriminell bakgrund samlas. Fler artiklar har belyst att brottslighet ägt rum på vissa fritidsgårdar, det är för jäkligt! Det är ytterligare argument för att fritidsgårdar behöver arbeta mer systematiskt med att nå fler sorters ungdomar. I situationer när brott begås är det än viktigare att komma ihåg vad huvudsyftet med fritidsgårdar är – att vara en plats för unga att mötas på och ha möjlighet till att utveckla inneboende kompetenser och olika intressen.

Sedan 2014 har jag besökt fler än 100 fritidsgårdar i Sverige genom att systematiskt göra deltagande observationer på uppdrag av kommuner. I samband med detta och i utbildningar jag

hållit har jag träffat flera hundra fritidsledare. Genom dessa möten och samtal är bilden solklar! Många fritidsgårdsverksamheter arbetar systematiskt med att rekrytera unga från en bredare bas, tillhandahålla fler aktiviteter och genom att arbeta med utbildning, uppföljning och tydligare målsättningar. Låt fritidsgårdar och mötesplatser för ungdomar vara aktivitetscenter med utmaningar och hög kulfaktor!

//Linda Lengheden, sociolog, genusvetare och sakkunnig på fritidsgårdsfrågor

Källor:

Blomdahl, Ulf & Claeson, Åsa (1989). *Fritidsgården: dess besökare och framtid*. Stockholm: Forskningsenheten, Fritid Stockholm

Blomdahl, Ulf & Kågeson, Per (1974). *Drogfri gård: en analys av bruket av beroendeframkallande medel på ungdoms- och fritidsgårdar: förslag till åtgärder*. 1. uppl. Stockholm: RSF8H

Blomdahl, Ulf, Elofsson, Stig, Lengheden, Linda, Åkesson, Magnus, Karolina, Bergmark (2019). *Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?: en studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening*. [Stockholm]: Stockholms stad

Bjurström, Erling (2011). *Fritidens rum: Topografiska perspektiv på ungdomars fritidssocialisation och ungdomspolitik*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-65691>

Elofsson, Stig, Blomdahl, Ulf, Lengheden, Linda & Åkesson, Magnus (red.) (2014). *Ungas livsstil i låg- och högstatusområden: en studie i åldersgruppen 13–16 år*. Stockholm: Stockholms stad - Idrottsförvaltningen, Forskningsenheten. Tillgänglig på Internet: <https://www.unglivsstil.org/wp-content/uploads/2019/01/Ungas-livsstil-i-låg-och-högstatusområden.pdf>

Koutakis, Nikolaus (2008). I: Holmgren, Gerhard (red.) (2008). *Mötesplatser för unga: aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Fritzes. Tillgänglig på Internet: http://www.ungdomsstyrelsen.se/butiksadmin/showDoc/4028e5951a4e8d08011a4e8d276f0002/Motesplatser_for unga_web.pdf

Olson, Hans-Erik (1992). *Staten och ungdomens fritid: kontroll eller autonomi?*. Diss. Uppsala: Univ.

Trondman, Mats (2000). "Det är något särskilt med jobbet". *Den solidariska underordningens logik. Ett kultursociologiskt ode till en fritidsledare*. I Berggren, L. Fritidskulturer. Lund, Studentlitteratur.

Ungdomsvårdskommittén (1947). *Ungdomsvårdskommitténs betänkande. D. 4, Ungdomens fritidsverksamhet*. Stockholm: Nordiska bokh. i distr.